

Kührner Éva:

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye orvosi könyvtárai

1945 előtt a mai Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területén több említésre méltó polgári kórház is létezett a megyeszékhelyen kívül is. 1894. január 1-én nyitotta meg kapuit a Szabolcs vármegyei kisvárdai közkórház; az egykori vármegyeháza épületében létesült nagykállói M. kir. Állami Elme és Ideggyógyintézet; majd 1895-ben az akkor Szatmárhoz tartozó fehérgyarmati Városi Kórház és 1932-ben a mátészalkai Vármegyei Közkórház.¹ Ezek az intézetek kevés ágygal, és csekély személyzettel működtek. Az orvosok nagy hangsúlyt fektettek továbbképzésükre, ezért a legtöbb vidéki kórházban volt kicsinyke könyvtár. Ezt ki-ki kénye kedve szerint gyarapította, rendezte.

Az egyébként sok anyagi nehézséggel küzdő kisvárdai intézetben dr. Szabó Károly igazgatósága idején „az orvosi továbbképzés céljából szolgáló szakkönyvtár alapjait is lerakták és szaklapokat járattak.”² A több kötetből álló orvosi- mellett 80 kötetes „szórakoztató” könyvtár is létezett.³ Ez utóbbi története az első világháború idejéig nyúlik vissza, amikor a páciensek zöme katona volt, és könyvgyűjtést szerveztek számukra. Családonként csak egy-egy könyvet kértek a kórháznak.⁴ A század elején egyébként természetes dolognak számított sok intézetben a betegkönyvtár, hiszen gyógyító tényezőnek tartották és a szépirodalom mellett az ismeretterjesztő szakkönyveknek is szerepet szántak állományában.⁵

A 330 ágyas nagykállói kórház is rendelkezett - 1905 óta - a továbbképzést szolgáló 200 kötetes orvosi szakkönyv gyűjteménnyel.⁶ A korábban itt praktizált orvosdoktorok, Jósa András, majd Kállay Rudolf nagy tudású sokat olvasó emberek voltak. Valószínű későbbi kollégáik is átvették, jó szokásukat. A könyvek mellett több hazai és külföldi folyóirat is járt. Orvosi Hetilap, Gyógyászat, Orvosképzés, Orvostudományi Szemle,

¹ Fazekas Árpád: Mozaikok Szabolcs-Szatmár orvosi múltjából. Nyíregyháza, 1988. 182 p.

² Fekete Imre: A kisvárdai kórház története. Nyíregyháza, 1988. 55 p.

³ Magyarország gyógyintézeteinek évkönyve 1934. kiad. A Magyarország Klinikáinak és Kórházainak Szövetsége. 789 o. (továbbiakban: Évkönyv 1934.)

⁴ Városi Tanács Kórház Kisvárdá 1975. 145 o.

⁵ Egészség: 1938. 10 sz. 211-2

⁶ Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei könyvtári minerva. Összeáll: Zselinszky Lászlóné. Nyíregyháza, 1991. Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár. 253 p. (továbbiakban: Minerva)

Népegészségügy, Tuberkulózis, Therápia, Budapesti Orvosi Újság és Psychiatrische Neurologische Wochenschrift képezte a folyóiratgyűjteményt.⁷

Tudomásunk van arról is, hogy az 1932. nov. 21-én átadott mátészalkai kórház modern épületének földszintjén, a belgyógyászati osztály egyik eredetileg egyágyas betegszobájában kialakítottak egy kis könyvtárat.⁸

A második világháború után

A második világháború után a legfontosabb feladat, a korábban beszerzett dokumentumok összegyűjtése, elhelyezése, szabályos állományba vétele, majd a kölcsönzés beindítása volt. Az intézményvezetők többnyire úgy vélték, hogy a könyvtári munkához mindenki ért, és azt úgy mellékesen, bárki el tudja látni. 1972-ig általában társadalmi munkában végezték a könyvtári feladatokat. A megbízott könyvtárkezelőktől ezért nem lehetett sokat elvárni. A legmegnyugtatóbb a helyzet azokban a kórházakban volt, ahol önálló helyiséget biztosított a vezetés, és függetlenített legalább rész munkaidős könyvtárost neveztek ki, aki ha nem volt szakember, különböző tanfolyamokon és a gyakorlatban lassan megtanulta a könyvtáros szakmát. A hatvanas években kibontakozó orvosi könyvtári hálózat számos új könyvtár kialakítását a régi gyűjtemények rendbetételét eredményezte. 1964-ben központilag kidolgozták a tagkönyvtárak ügyrendjét is, amit az Országos Orvostudományi Könyvtári Tanács hagyott jóvá.⁹

A hetvenes években, nagyrészt az ekkor zajló kórházépítkezéseknek köszönhetően a vidéki könyvtárak helyzete megnyugtatóan rendeződött. A Megyei Kórház alközponti könyvtára akkor hét tagkönyvtár munkáját koordinálta: a fehérgyarmati, kisvárdai, mátészalkai és vásárosnaményi kórházakban, a baktalórántházi és nyíregyházi tüdőgyógyászati kórházban és a nagykállói elmeorvosi intézetben. Az állomány a baktalórántházi gyűjtemény kivételével mindenütt meghaladta az 1000 kötet könyvet és 700-800 kötetnyi folyóiratot. Akkoriban mindegyik helyre járt legalább tízféle külföldi folyóirat. Bár nem tartozott szorosan a hálózathoz az egykori KÖJÁL kis könyvgyűjteménye, de orvos-egészségügyi gyűjtőköre miatt nem lehet kihagyni a felsorolásból. Szoros együttműködés alakult ki a tiszavasvári Alkaloida vegyészeti gyár műszaki könyvtárával és a

⁷ i.m. Évkönyv 1934.

⁸ A Mátészalkai Városi Kórház jubileumi évkönyve 1975. (továbbiakban: Évkönyv 1975.)

⁹ A magyar orvosi könyvtárügy és dokumentáció 20 éve. Szerk Szepesi Zoltánné Bp. 1969. 41.o.

nyíregyházi Gyógyszertári Központ kis könyvgyűjteményével is. Évente az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ (OOKDK, később OIK) területi instruktorai látogatták meg az intézményeket, és utasítást adtak a könyvtárkezelőknek a hiányosságok kiküszöbölésére, valamint felhívták a fenntartók figyelmét a könyvtárak fontosságára. Hiányosság volt elég, hiszen nem voltak leltárkönyvek, katalógusok, megbízható olvasói nyilvántartások és statisztikák. A megye hét kórházi könyvtára közül hat helyen volt az állomány bevételezve, és mindössze a kisvárdai kórházban volt szabályosan vezetett leltárkönyv.¹⁰ Éppen ezért a hetvenes évek elejének legfontosabb feladata, a szabályos nyomtatványok beszerzése után, az állomány szakszerű beletárolása, betűrendes és szakkatalógus építése, a könyvtárközi kölcsönzés megindítása, valamint képzések, továbbképzések szervezése volt. Novák Zoltánné, az alközponti könyvtár vezetője időnként egynapos szakmai képzéseket tartott (pl. 1972 februárjában), hogy megismertesse a munkatársakat legalább a szakma alapjaival. Évente pedig akár 4-5 alkalommal is felkereste a kis könyvtárakat, és a helyszínen adott tanácsokat a kolléganőknek. Elkezdődött a betűrendes- és szakkatalógusok építése, majd a meginduló könyvtárközi kölcsönzéshez nélkülözhetetlen megyei központi katalógus kialakítása. Sürgette a munkát a Megyei Tanácson működő Tudományos Koordináló Bizottság is mely előírta, hogy minden egészségügyi intézményben működő könyvtárnak katalógust kell készítenie.¹¹ A megyei tanács körlevelének volt egy haszna, az intézményfenntartók kezdték komolyan venni a könyvtárakat, és törekedtek a megfelelő feltételek biztosítására. Mindenütt megbíztak egy könyvtárost, akik 1972 után már nem szívességből látták el a munkát, ezért eredményeket is tudtak felmutatni. Az instruktori jelentések elismerték a könyvtárosok törekvő munkáját, a legtöbb észrevétel mindenütt a krónikus helyhiányra vonatkozott, és kérték a fenntartót, hogy szüntessék meg azt a rossz szokást, hogy az új dokumentumok sokszor hónapokig egyes osztályokon vannak elzárva más használók előtt. Kérték azt is, hogy rendeljék el leltározás alatt a könyvtárak bezárását. Általában elmondható, hogy az intézetvezetők hozzáállásán sok múlott, a szakmai munka színvonala pedig egyértelműen a kollégák akarásától, hozzáállásától függött. Többnyire egyikre sem volt panasz. 1980-ban a hálózati központ minősítette a tagkönyvtárakat. Ahol nem tudtak megfelelni a tagkönyvtári követelményeknek, ott a könyvtárakat

¹⁰ Novák Zoltánné: Területi, módszertani munka a nyíregyházi Megyei Kórház Orvosi Könyvtárában = Az Orvosi Könyvtáros 1973. 13. évf. 3-4. sz. 250-256. p.

¹¹ i.m. Novák Zoltánné 1973.

könyvgyűjteménnyé minősítették. Így lett a nagykállói Elme- és Idegyógyintézet illetve a baktalórántházi Tüdőszanatórium könyvtára könyvgyűjtemény. Miután a nyíregyházi tudósgyógyintézet a megyei kórház része lett, annak orvosi könyvtára a Gerlei könyvtár fiókkönyvtárává vált. A továbbiakban négy orvosi könyvtár maradt a megye kisebb kórházaiban, közülük Fehérgyarmaton és Kisvárdán függetlenített, szakképzett kolléga látta el a feladatokat, Mátészalkán és Vásárosnaményban még mindig részfoglalkozású.

A tagkönyvtárak és a nyíregyházi alközpont között továbbra is szoros kapcsolat volt. Bevonták a tagkönyvtárakat a fölőspéldánycsere bonyolításába, közvetítették számukra a Dokumentációs Központ szolgáltatásait és rendelkezésükre bocsátották saját tájékoztató kiadványaikat is, pl.: Gyarapodási jegyzék, Kurrens folyóirat lelőhelyjegyzék stb.

Az orvostudomány területén a legfontosabb információhordozó abban az időben is a folyóirat volt, ezért a kórházak mindig is törekedtek a profiljukba illő külföldi szaklapok beszerzésére. A nyolcvanas évtized elején 170-180 külföldi lap járt a megye kórházaiba, némely keresettebb 4-5 helyre is.¹² (pl. Zentralblatt für Chirurgie, Zentralblatt für Gynäkologie, Zeitschrift für Innere Medizin, Lancet, JAMA, Kinderärztliche Praxis, Deutsche Medizinische Wochenschrift) 1983-ban az áremelkedések miatt sok tökéletes folyóirat lemondására került sor, elsősorban a megye kisebb könyvtáraiban. A lemondásoknál a fő szempont a párhuzamosságok megszüntetése, és az így megtakarított összegben új, keresett lapok beszerzése volt. Egyre nagyobb szerepe lett a könyvtárak közötti együttműködésnek. A lemondások a legnagyobb körültekintéssel történtek, hiszen néhány folyóirat csupán a kisebb városi kórházak könyvtáraiban volt megtalálható. (pl. Kisvárdán Hals- Nasen- Ohrenheilkunde és a Surgical Clinics of North America, valamint Vásárosnaményban a Medicinszkij Referativnűj Zsurnal Sect.: Akusersztvo i Ginekologija) 1990 táján már csak egy általános témájú hetilap a Lancet esetében volt 3 példányos rendelés megyénkben.

A nyíregyházi hálózati alközponti könyvtár a lemondások miatti űrt úgy próbálta betölteni, hogy a megye könyvtárainak rendelkezésére bocsátotta saját kurrens folyóirat-állományát folyóirat-körözés keretében, illetve új szolgáltatásként bevezette a tartalomjegyzék-másolat küldést. Az igények kiválasztásához a Megyei kórház Gerlei könyvtára által évente összeállított kurrens folyóiratjegyzékek szolgáltak.

¹² Novák Zoltánné: A megyei folyóirathelyzetről. = Az orvosi könyvtáros, 1984. 24. évf. 1.sz. 73-82 p.

A jól működő orvosi könyvtári hálózat életében tragikus volt az 1992-es év, mert a 1992. évi 20 sz. kormányrendelet megszüntette a hálózati központok működését. Ezáltal „gazda” nélkül maradtak a mostanra nagy gonddal kialakított, jól működő könyvtárak. Az együttműködés hasznosságát, pedig az elmúlt évtizedek igazolták. Az eldugott kisvárosokban lévő könyvtárak kisebb-nagyobb társaikkal közösen világszínvonalú szolgáltatásokat tudtak közvetíteni olvasóiknak. Ehhez viszont a partnerek készségén túl, kellett a folyamatos továbbképzés és kapcsolattartás a könyvtárosok között, amit az OIK koordinált. Még abban az évben megszüntették megyénk egyik jól működő, figyelemre méltó folyóirat állománnyal rendelkező orvosi könyvtárát Vásárosnaményban. A nyolcvanas években a megye orvosi könyvtárai közül a legtöbb (11-14 féle), külföldi lap ide járt.

Ezek után tekintsük át röviden megyénk orvosi könyvtárait:

Baktalórántháza

Baktalórántházán a Degenfeld kastélyban 1945 után TBC-kórházat hoztak létre. A nagy parkkal körülvett épületben sokszor hónapokig tartózkodott egy-egy beteg. Az ő kikapcsolódásukat biztosította a több száz kötetes betegkönyvtár. Egy csekély, 1000 kötetnél kevesebb könyvet tartalmazó orvosi szakkönyvekből álló állományrész viszont a gyógyító munkát szolgálta.¹³ A könyvtár szakszerű kezelése sohasem volt megoldott, ezért 1980-ban könyvgyűjteményre minősítették. Kezelője egy-egy a feladat ellátására megbízott dolgozó volt. Az intézetet a nyolcvanas évek közepén integrálták a megyei kórházhoz. Ekkor kérték fel (1986. február 6.) Kovács Jánosné főnővért az állomány kezelésére. A szakmai könyvek gyűjteménye az 1984-86 között vezetett leltárkönyv bejegyzései szerint mindössze 367 kötet könyv volt. Ebben az időben a megbízott könyvtárkezelő próbálkozott raktári katalógus készítésével is, de a megrendelt néhány szakfolyóirat érkeztetésére, reklamálására, köttetésére sem került sor.

A kórházi részleget végül 1995 végén beköltöztették a megyei kórházba. A betegkönyvtári állománya a fertőzésveszély miatt selejtezésre került, az orvosi könyvek a Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár állományát gyarapították.

¹³ i.m. Novák Zoltánné 1973.

Fehérgyarmat

A mai kórház 1963. október 1-én nyílt meg. A leltárkönyv első bejegyzése (1964) arról tanúskodik, hogy a könyvtár a kórház megnyitását követően elkezdte tevékenységét. A vezetés annak ellenére fontosnak tartotta az orvosi könyvtár létesítését, hogy nem terveztek számára helyiséget az épületben. Ezért eleinte többször változtatta helyét, mígnem a szülészeten egy folyosórész lefalazásával nyertek részére egy 30,5 m²-es szobát. Az 1971-es instruktori jelentésből már az derül ki, hogy berendezése jó, rendeltetésének megfelelő. A mennyezetig bepolcozott helyiségben, ami alkalmanként előadóteremként is szolgált, 12 olvasó számára volt helyben olvasási lehetőség. Eleinte sűrűn váltották egymást a könyvtárkezelők. Egy ideig a városi könyvtár munkatársa végezte itt heti 4 órában a feladatokat, majd 1966-tól főállású kolléganőt, Kerti Sándornét bízták meg a könyvtárosi teendők ellátásával. 1968-tól a mai napig teljes munkaidőben látja el az olvasókat. A megye orvosi könyvtáraiban ő a legrégebbi munkatárs, hiszen csak átmenetileg, szülési szabadságai idején helyettesítették (előbb a 70-es évek elején Korponay Gézáné, majd a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján Berkés Melinda). Ez a hosszú ideje végzett elhivatott munka meglátszik a könyvtáron.

A hetvenes évek legfontosabb teendői az osztályon lévő anyag feldolgozása, a szerzői betűrendes katalógus építésének elkezdése, a folyóirat katalógus pontosítása, a naprakész adminisztráció kialakítása, valamint a személyi lapos kölcsönzésre való áttérés voltak. A megye városi kórházainak orvosi könyvtáraiban egyedülként itt járt 1971-től két-három éven át az Index Medicus című orvosi bibliográfia, ami lehetővé tette az igényes irodalomkutatást.

Az állománygyarapításra mindig biztosított a kórházvezetés több-kevesebb pénz. 1972-ben például közel 50 000 Ft-ot költöttek dokumentum beszerzésre, 1980-ban 17 külföldi periodika járt 42 660 Ft értékben.. Igyekeztek teljességgel megvásárolni a magyar nyelvű orvos-egészségügyi szakkönyveket, konkrét igény alapján pedig egyéb (jogi, gazdasági stb.) irodalmat, és külföldi dokumentumokat. Az új beszerzéseket a kolléganő rendszeresen jelentette a megyei központi katalógusba. Értékes folyóirat állományát 1991-ig folyamatos kötetéssel óvták. Azóta erre nem költenek, de az összegyűlt kb. 300 kötetnyi folyóirat évfolyamot rendezett állapotban megőrzik.

1981-ben készült el a könyvtárhasználati szabályzat. Megindul az irodalomkutatás, a témafigyelés, a könyvtárközi kölcsönzés. A kórház dolgozói akkortájt sokat kölcsönöztek, de a helyben használatnak a

helyszűke szabott gátat. A helyhiányon az elavult, és egyébként nagyszámban beszerzett gazdasági könyvek rendszeres selejtezésével próbáltak enyhíteni. Mindig magas színvonalú szakmai munka folyt itt. Már 1983-ban volt szerzői betűrendes és szakkatalógus a könyvekről, betűrendes a folyóiratokról. Rendszeresen készült fölőspéldány-jegyzéket, a duplum példányok hasznosítására.

1978-ban a Megyei Tanács 20 000 Ft-ot biztosított az akkor egyesített fehérgyarmati-mátészalkai kórháznak a betegkönyvtári ellátásának megszervezésére.¹⁴ A beszerzett könyvek feldolgozása, később a kölcsönzés az orvosi könyvtárosra hárult, melyet társadalmi munkában végzett. Ez a közművelődési és betegkönyvtár az orvosi állománytól elkülönítetten volt elhelyezve és kezelve. Az egykori szakszervezeti könyvtár állományát már évek óta nem gyarapítják, a gyűjtemény jelenleg helyhiány miatt dobozokban hever.

A kilencvenes években a könyvtár átmenetileg a kórház területén lévő, a helyiek által „kastély”-nak nevezett épületben kapott helyet. A jelenlegi, helyiségbe a 2000. évi kórház rekonstrukciót követően került a könyvtár. Az örvendetes esemény szépséghibája mindössze annyi, hogy ez az új épület második emeletén lévő könyvtár egyben konferenciaterem is, így a rendezvények idején lehetetlen a könyvtári munka.

A fehérgyarmati orvosi könyvtár új helyisége

¹⁴ Novák Zoltánné: Hozzászólás = Az Orvosi Könyvtáros, 1978. 18. évf. 4.sz. 390-391 p.

Az esztétikus környezetben kevés dokumentum elhelyezésére van mód, ezért a kevésbé használt állományrész az irattárban kapott helyet. Az új helyiségben már van két számítógép, internetes kapcsolattal, és rendelkeznek egy nagy teljesítményű másolóval, melyet egy négyórás segítő működtet.

Olasói számítógépek a fehérgyarmati könyvtárban

Miután a vásárosnaményi kórház a fehérgyarmatihoz integrálták, a friss irodalom iránti igényeket is a fehérgyarmati könyvtár elégíti ki.

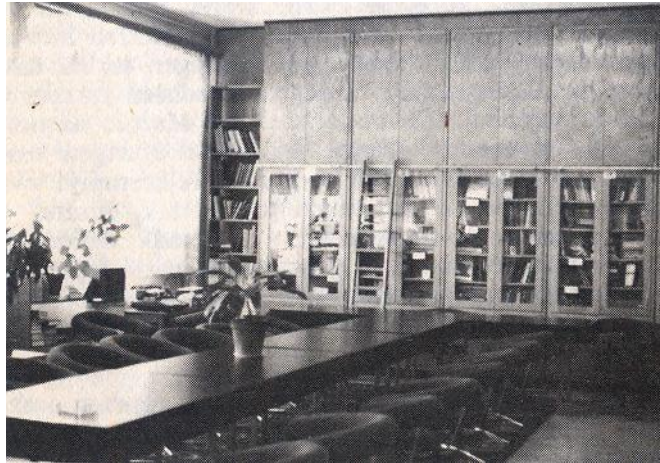
A drága külföldi lapok helyett 2002-ben megrendelték a MEDLINE adatbázis tartalmi kivonatos változatát CD-ROM-on. Bár ez nem pótolja a teljes szövegű folyóiratokat, viszont kétségtelen, hogy nagyobb választékot jelent. A könyvtár használói között itt is sok szakdolgozó található és a határ közelsége miatt, az áttelepülő és diplomájukat honosító orvosok adnak sok munkát. A közeljövőben sorra kerülő leltározás után elkezdődik az állomány gépi feldolgozása, egy a kórház számítástechnikusai által készített program segítségével.

Kisvárdá

A háború után a kis orvosi könyvgyűjtemény, mely a főorvosok igény szerinti vásárlásaival gyarapodott, a sebész főorvos szobájába került. Ez a helyiség egyúttal irattár, és tanácskozó terem is volt egyben.

A 60-as évek végén a kórház gazdasági vezetője összegyűjtötte a kórházban található dokumentumokat, szabályosan beletárolta azokat, és kézbe vette a könyvvásárlások és folyóirat-előfizetések ügyét. Még némi katalógizálás is zajlott. Állandó volt a helyhiány. Ekkor ötlött fel a szülészet-nőgyógyászat újjászervezésével az a gondolat is, hogy kényelmes osztályos könyvtárat rendezzenek be ott.¹⁵ Folytatva a háború előtt kialakult betegkönyvtári hagyományokat a terhespatológián hosszú időt töltő kismamák miatt volt fontos ez az elhelyezés. A szakkönyvek valószínűleg az orvosi szobákban voltak.

Az 1975-ben átadott új kórházépület földszintjére már betervezték a 85 m²-es könyvtárat, mely egyben előadóteremként is szolgált.

A kisvárdai kórház könyvtára

Az új többfunkciós könyvtárhelyiségben az állományt zárt szekrényekbe helyezték el az úgynevezett 30-as szakrendbe. Az értékes folyóiratállomány beköttetése, és így állománybavétele is elmaradt, beindult viszont a könyvtárközi kölcsönzés. Szabályosan folytak az adminisztrációs munkák is pl. folyóiratérkeztetés és személyi lapos kölcsönzés. A szerzői betűrendes katalógus építése azonban csak lassan indult meg. Hét osztályon volt alleltár

¹⁵ i.m. Fekete Imre 31. o.

Az első könyvtáros Fekete Imréné, Anikó eredetileg egészségügyi szakképzettségű, majd a hetvenes években megszerezte a főiskolai könyvtárosi oklevelet. A kolleganőnek már 1978-ban volt munkaköri leírása, mely meghatározta munkakörét. 1976-ban négy, később napi hat óras nyitvatartási időben tevékenykedett.

Az orvosi könyvtárosi teendők ellátása mellett feladata volt, a külön helyiségben lévő beteg- és szakszervezeti könyvtár gondozása és a kölcsönzés is, melynek állományát a megyei tanács 1978-as 20 000 forintos adományából frissítették fel.¹⁶ Rövidesen igény jelentkezett a helyiségre, így a betegkönyvtárat átmenetileg felszámolták. 1983-ban már arról van hír, hogy külön helyiségben, az épület alagsorában elhelyezve heti 2 órában működteti az orvosi könyvtáros.

1990/1991 fordulóján személyi változás következett a könyvtár élén. Richter Ibolya szakképzett kolleganő újult erővel látott hozzá a restanciák feldolgozásához. Összegyűjtötte az olvasóknál régóta kint lévő dokumentumokat, rendszerezte és köttette a folyóiratokat és állományba vett sok leltározatlan könyvet. Új szolgáltatást indított, a témafigyelését, melyek anyagait rendszerezve gyűjti. Felülvizsgálták a folyóiratrendeléseket is, így került sor a drága referáló lapok lemondására, és helyettük más fontos szaklapok megrendelésére.

Az ezredfordulón a könyvtár napi hat órában tartott nyitva. Egy-egy példányban beszerzik a magyar orvosi könyveket. Több mint 120 magyar és 10 külföldi szaklapot forgathatnak az olvasók, köztük számos olyan jár, amely a megyében csak itt található meg. (British Journal of Obstetrics and Gynaecology, Surgical Clinics of North America) Ezeket rendszeresen a többi kórházi könyvtár rendelkezésére is bocsátják könyvtárközi kölcsönzés formájában.

A helyhiány miatt folyóirat állományuk 1985 előtti része az irattárba került megőrzésre, és jelenleg a betegkönyvtár anyaga is dobozokban áll. Az olvasók között egyre nagyobb arányban találjuk a szakdolgozókat, és növekszik a külső használók száma.

Nagy gond, hogy jelenleg a könyvtárban nincs számítógép, de még írógép sem, ezért nem is csoda, hogy a katalógusépítés terén elmaradás van, és lehetetlen az irodalomkutatás. Ez utóbbi szolgáltatást sok esetben a megyei kórház segítségével oldják meg. Másolásra is csak a központi másolóban van mód.

A gazdasági helyzet rosszabbodásával egyre kevesebb lehetőség adódott az állománygyarapításra. 1998 óta csökkent az orvosi könyvek beszerzése

¹⁶ i.m. Novák Zoltánné 1978.

fordítható összeg, nagy ritkán tudnak külföldi könyvet venni. Előfizetnek ugyan kb. 100 magyar folyóiratra, de a remek külföldi folyóirat kollekciónak kettő maradt.

Sajnálatos, hogy fenntartói utasításra statisztikát nem adnak ki a kezükből, nem indultak a számítógépek beszerzését célzó pályázaton sem. Sajnos szóba került már a könyvtár bezárása is.

Mátészalka

A kórházban a háború előtt összeállt kis gyűjteményt 1963-ban elköltöztették egy 1932 óta álló épületbe. 1965-ben itt kialakítottak egy előadótermet is, ami nagy jelentőségű volt a kórházi rendezvények, továbbképzések szempontjából. Méreténél fogva (a könyvtár és előadóterem együtt 130 m²) viszont csak részben tudták megvalósítani az elképzeléseket. Ez a hely nem sokáig szolgálta a művelődést, mert egy új kórházi épület építése miatt le kellett bontani. A terv szerint a másfél év múlva elkészülő új épületben kapott volna helyet a könyvtár.

Az 1972-ben átadott 65 ágyas pavilon egy helyiségében valóban elhelyezték a könyvgyűjteményt, de rövidesen - az egyre több gyógyítási feladat miatt - az osztályok bővülni kényszerültek és a könyvtár innen is kiszorult.

A mátészalkai kórház régi könyvtára

A könyvtár kezelőjének személye is gyakran változott. Egyikőjük sem volt könyvtáros szakember. Bármilyen nagy lelkesedéssel kezdtek hozzá a feladatok ellátásához, mire a továbbképzéseken némi szakmai ismeretre szert tehetek, már más állt helyükbe. (Könyvtárkezelők: 1972-ben Szentmihályi Józsefné, Jakab Jánosné, félév múlva Szathmáry Márta) Nem volt pontos leltárkönyv, szakszerű raktári rend, és nem folyt katalogizálás. 1972-ben ugyan elindult a könyvek feldolgozása de nem sokáig haladt előre a munka az akkori könyvtáros betegsége miatt. Egyébként haláleset, szülési szabadság miatt is volt személyi változás. Egy részfoglalkozású könyvtáros alkalmazására csupán ígéret született. Így gyakorlatilag nem volt könyvtári tevékenység.

Egy 1975 szeptember 30-án kelt instruktori látogatási jegyzőkönyv szerint a könyvtárat felszámolták, de rögtön ott az ígéret is, hogy másfél év múlva az új épületben lesz helye. Hát nem lett. Szerencsére az állományt nem szórták szét, hanem az akkoriban a kórházhoz csatolt kocsordi intézetbe került. Alkalmadtán gépkocsival hozták be az irodalmat Métézsalkára. A kórházban pedig az olvasni vágyó orvosok próbáltak kialakítani 1980 körül legalább egy olvasószobácskát. Igény volt erre, hiszen a kórház évkönyvéből tudható, hogy különösen a belgyógyászok már az ötvenes évektől nagy hangsúlyt fektettek a hetenkénti szakirodalom referálásokra, melyekre más osztályok orvosait is meghívták.¹⁷ A nyolcvanas évek elején évente változott a könyvtárkezelő személye: 1982-ben Györfy Dezsőné, 1983-ban Czine Kálmánné, mígnem 1984-től Harsányi Imre a kórház informatikában jártas vegyésze kapcsolódott be a könyvtári munkába. Összegyűjtötte a könyveket és Commodore 64 számítógépre feldolgozta az állományt, ami akkor több mint 2000 kötet könyv és közel 700 bekötött folyóirat volt.

A könyvtár életében az 1985 utáni időszak jelentős, amikor a szomszédos vasúti épületeket megkapta a kórház. Hosszas hányattatás után egy egykori MÁV szolgálati lakásban kapott helyet a könyvtári gyűjtemény. A szabadpolcos kölcsönzői téréből, olvasó- és a könyvtáros dolgozószobájából, pinceraktárból álló orvosi könyvtár.

Az új könyvtár kialakítása főállású könyvtárosi státusz létesítésével járt együtt. 1985-től dr. Papp Lászlóné, Verát bízták meg napi 6 órában a feladattal, aki egészségügyi végzettsége mellett megszerezte a könyvtárosi szakképzettséget is. A könyvtár már a 80-as évek végén rendelkezett másológéppel, sőt színes TV-vel és videomagnóval is.¹⁸ A leltárkönyvet 1988-ban nyitották meg. 1991. végén a középfokú könyvtárosi

¹⁷ i.m. Évkönyv 1975.

¹⁸ i.m. Minerva 1990.

szakképzettségű Ary Sándorné, Gizi került a könyvtárba, aki a hetvenes évek elejétől a kórház dolgozója volt, így kiváló helyismeretét kihasználva élénk könyvtári életet alakított ki. Az orvosi és közművelődési anyag kölcsönzésén túl ma már lehetőség van a helyben olvasásra, sőt könyvek vásárlásra is. 1997 táján a megyében elsők között volt számítógépük a Cohrane alapítványtól jóvoltából. Az ezredforduló meghozta a világhálóhoz való kapcsolódás lehetőségét is. Folyóirat-állományuk ma már zömmel magyar szaklapokból áll, melyek kötetése leállt, de szép rendezetten megőrzésre kerülnek. Az olvasók között itt is lassan túlsúlyba kerülnek a szakdolgozók, akik sokfelé tanulnak, és egyre több a külső érdeklődő is. A kölcsönzés hagyományos tasakos formában történik. A kórház vezetése látva a képzés fontosságát, lehetővé teszi a teljes magyar nyelven megjelenő könyvanyag legalább egy példányos beszerzését.

A nyolcvanas években itt is létesült betegkönyvtár, külön helyiségben az orvositól. 1984-1987 között 2254 kötetről 2654-re gyarapodott az állománya. A betegkönyvtár a kilencvenes évek elején megszüntette szolgáltatásait. A követhetetlen könyvmozgások miatt keletkező tetemes hiány okán, senki sem vállalt felkelősséget érte. Az ezredfordulón azonban új életre kelt. Ebben szerepe volt annak, hogy a rendszerváltozás táján a városban felszámolt szakszervezeti könyvtári hálózat könyveiből sikerült szerezni értékes köteteket. Ezzel együtt pedig a könyvtár újabb helyiséggel bővült, ahol lehetőség nyílt a közművelődési könyvtári állomány kultúrált, szabadpolcos elhelyezésére. Míg állománya 1990-ben 1073 kötet volt, 2000-ben már 3486 kötet, és azóta is gyarapszik tovább.

A könyvtár berendezéséhez tartozik még egy kis teljesítményű másoló.

Nagykálló

A nagy múltú kórház könyvtári életéről kevés tudható. A hetvenes évek elején (1971) voltak itt is dokumentumok, mégpedig a szakterület jelentős kézikönyvei és folyóiratai, de azok a kórházban itt-ott kallódtak, nem volt önálló könyvtárhelyiség.¹⁹ A nélkülözhetetlen könyveket és folyóiratokat a gazdasági vezető szerezte be. Könyvtári tevékenység gyakorlatilag nem volt, bár berendeztek egy 40 m²-es helyiséget könyvtár és előadóterem céljára.

¹⁹ i.m. Novák Zoltánné 1973.

A nagykovácsi orvosi könyvtár

Sem szabályos leltárkönyv, sem könyvtári nyomtatványok, sem katalógus nem létezett. A területi instruktor javasolta, hogy a könyvtárkezelő vegyen részt továbbképzésen. A személyek viszont sűrűn változtak., és nem voltak hozzáértő szakember. Ambíciójuktól függött, hogyan oldották meg másodállásban a rájuk bízott feladatot. Ezek után nem is csodálhatjuk, hogy a nyolcvanas években könyvgyűjteménnyé minősítették a könyvtárat. A nyitvatartás heti 3x2 óra volt 1984-ben, majd a kilencvenes évek fordulóján 3x 6 óra.²⁰ A technikát pedig írás- és diavetítő jelenette.

A 90-es évek elején megbízott, egyébként közegészségügyi ellenőr munkakörű Fülöp Gézané, Viola például élénk kapcsolatot tartott a megyei kórház könyvtárával. A jó személyes kontaktus sok problémás kérdés megoldását segítette.

Szerencsére időközben a kórház élére is olyan vezetők kerültek, akik pártolták a könyvtár ügyét, és 1998-ban egy okos megoldás született a szakszerű könyvtári ellátásra. Az év januárjában megbízták Ács Lászlónét, a városi könyvtár könyvtárosát, hogy heti kétszer két órában - kedden és pénteken fél 1-fél 3 között - lássa el a feladatokat. Szakszerűen belettározta az állományt, és indulhatott a szabályos kölcsönzés. A dokumentumállomány gyarapítása konkrét kérések alapján történik. Továbbra is járt tíz-húsz magyar és két külföldi szaklap, az Archives General Psychiatry és az American Journal of Psychiatry. A folyóiratokat

²⁰ i.m. Minerva

nem köttetik be. A kölcsönzést füzetben regisztrálják. Könyvtárközi kérésre csak ritkán kerül sor. A könyvtáros kiválasztása szerencsés volt azért is, mert a kórházzal szemközti városi könyvtárban, ahol van Internetes kapcsolat, lehetőség van az orvosi információigények utáni keresésre is. A könyvtár hányatott múltja következtében az orvosok körében kialakult az a szokás, hogy a saját maguk mentek az információ és dokumentum után. Ez a mára rendszeressé váló könyvtári tevékenység következtében átalakulóban van. Az olvasói szám mára közel duplájára nőtt.

Az elmegyógyintézeti profillal együtt jár, hogy a betegek hosszú időt töltenek a kórházban, és a könyv terápia eszköze is. Ezért itt fokozott szerepe van a betegkönyvtárnak. A gyűjtemény letétként a szociális foglalkoztatóban van elhelyezve, onnan lehet kölcsönözni azokat. Időnként cserélik az állományt.

Vásárosnamény

Az Orvosi Könyvtáros című folyóiratban közölt 1965. évről szóló beszámolóban olvasható, hogy új könyvtár kialakítása kezdődött Vásárosnaményban. A kórház új épületének első emeletén, a beépített szekrényekkel berendezett 112 m²-es előadó-könyvtárteremben 1969-ben indult meg a munka. A helyiség nem volt túl nagy, de 1973-ban a polcok felfelé terjeszkedésével néhány évre megoldották a helygondokat. Később pedig a helyiség egy kis raktárral egészült ki. A könyvtár első kezelője dr. Pásztor János főorvos úr volt, akinek nem volt elég ideje a feladatok rendszeres végzéséhez, csupán a könyvszeretetet hajtotta.

Függetlenített könyvtáros 1970-ben került a könyvtár élére, dr. Gyarmathy Zsigmondné személyében. Munkáját dicséri, hogy 1975-ig rendezte, feldolgozta a gyűjteményt, és végezte az olvasószolgálati munkát. Sor került a könyvek, majd folyóiratok szabályos leltározására, és az állomány elhelyezésére a 30-as szakrend szerint. Közben folyamatosan zajlott a folyóiratok kötetése is. Ezt követően lassan elkezdődött a szerzői betűrendes katalógus építése. „A könyvtáros minden elismerést megérdemel eddigi munkájáért. Lelkesen és pontosan végezte el az átleltározást” – írta a korabeli instruktori jelentés. Intenzív kapcsolatot tartott a megyei kórház alközponti könyvtárával, és a felmerülő kérdések tisztázásában Novák Zoltánné segített. A nyitvatartás napi 4 óra volt, 1979-től felváltva délelőtt és délután.

A könyvtártól különválasztva létezett betegkönyvtár is, melyet a titkárnő

kezelt.

A könyvtár életében az első szakasz Gyarmathyné 1975-ös Nyíregyházára távozásával ért véget. A szépen rendbe rakott könyvtárat előbb Hönsch Elemérné majd 1985-ben Kriston Ágota, 1987-ben Sápi Csilla vette át. Később Tóth Károlyné a könyvtár kezelője.²¹ A használat mértékéről leginkább a statisztika vall: 1987-ben a kórház 200 szakdolgozójából 76 beiratkozott a könyvtárba.

Dr. Balogh Eszter igazgató főorvosnő vezetése idején, 1992-ben, itt kezdődött az orvosi könyvtárak között máig tartó bezárási hullám.

A vásárosnaményi könyvtár megszüntetése nem jelentette az állomány szétszórását, leltárilag az éppen hivatalban lévő titkárnők vették át (92-től már 3 is volt). Nekik sem idejük, sem szakértelmük nincs a könyvtári munka végzéséhez, ezért az olvasók igényeikkel a fehérgyarmati könyvtárat kereshetik fel. A fehérgyarmati kolleganő végzi számukra is az irodalomkutatásokat, könyvtárközi kéréseket, és eljuttatja nekik a kész témabibliográfiákat, fotokópiákat stb. Az esetleges újabb beszerzések folyóiratrendelések is a fehérgyarmati könyvtáron keresztül történnek.

Közegészségügyi könyvtár

Tanulságos sorsú könyvtár a megyei KÖJÁL/ÁNTSZ könyvtára. Az 1961-ben felépült épületben zárt szekrényekben helyezték el és gyarapították a mindennapi munkához nélkülözhetetlen, elsősorban közegészségügyi témájú dokumentumokat. A nyolcvanas években kb. 2000 kötetnyi állomány feldolgozása, nem volt szakszerűen megoldva, hiszen a gyűjtemény kezelését nem végezte könyvtáros, többnyire egy egyéb területen tevékenykedő személyt bíztak meg vele. A megyei könyvtári minerva pl. Bíró Sándorné nevét regisztrálta. Az állomány pedig jelentősre duzzadt, és szaklapokat is szép számmal beszereztek. 2001-ben történt változás ezen a téren, amikor kineveztek könyvtárosnak (és fordító/nyelvtanárnak) egy főállású kollégát Bessenyeiné Helmecei Editet, aki rendezte, katalogizálta az állományt. Az épület belső átalakításai után előbb az alagsorba, majd végleges helyére egy földszinti könyvtárszobába került, most már korszerű szabad polcokon elhelyezve.

²¹ i.m. Minerva

1.melléklet: Állományadatok**Fehérgyarmat:**

	1977	1978	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1990	1991	1995	2000
könyv	2599	2732	2551	2571	2750	2875	3008	3119	3235	3579	3705	4275	4371
folyóirat	2034	2142	2360	2360	2505	2504	2655	2720	2771		3069	3069	3069
kurrens folyóirat		78	61	70	60	52	52	53	53				

Kisvárdá:

	1977	1978	1981	1982	1983	1985	1986	1987
könyv	814	855		1400	1575	1836	2014	2156
folyóirat	726	788		89	18	240	310	340
kurrens folyóirat		62	65	65	62	55	55	55

Mátészalka:

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1990	1995	2000
könyv	1413	1525	1996	2079	2182	2762	1869	2385	2760
folyóirat	642	652	686	719	674	672			
kurrens folyóirat	26	31	32	37	42	43	52		
közművelődési kt.							1073	2389	3486

Nagykálló:

	1977	1978	1984	1985	1986	1987	1991	1997	1998	1999	2000
könyv	589	603	585	609	629	644		2132	2241	2388	
folyóirat			196	197	198	203			295	311	2933
kurrens folyóirat		16	41	41	41	41	18				12

Vásárosnamény:

	1977	1978	1982	1983	1984	1985	1986	1987
könyv	1389	1397	1522	1610	1611	1680	1724	1794
folyóirat	4	7	743	743	743	823	926	926
kurrens folyóirat.		37	41	38	37	37	38	

2.melléklet: Olvasószolgálati adatok

Fehérgyarmat:

	1978	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1991	1996	1997	1998	2002
beiratkozott olvasó	150	150	170	180	190	195	200	220	150	298	341	360	370
kölcsönző	992	766	958	1070	817	850	900			2966	3520	3659	3712
kölcsönzött dokumentum	2851	1761	2993	6216	4205	4230	4520	4839		7560	10322	10968	10970
helyben használat	980		1562	2508	1513	1520	1640	1820		2957	3618	7979	8125
könyvtárközi (küldött)	10	4	13	37	4	4	15	20					
könyvtárközi (kapott)	34	13	46	108	316	340	114	158					
irodalomkutatás		5		7	15	8	10	15					

Kisvárdá:

	1978	1981	1982	1983	1985	1986	1987
beiratkozott olvasó	42	172	85	95	214	219	223
kölcsönző	213	127	950	242	850	912	904
kölcsönzött dokumentum	397	376	322	1114	2405	2211	2322
helyben használat	56	1468	196	694	708	669	689
könyvtárközi (küldött)	1			6			
könyvtárközi (kapott)	28	24	23	23	31	27	24

Mátészalka:

	1983	1984	1985	1986	1987	1991
beiratkozott olvasó	33	72	103	142	156	150
Kölcsönző		52	86	134	139	
kölcsönzött dokumentum	626	1243	1386	1246	816	
helyben használat					283	
könyvtárközi (küldött)		28	37	7		8
könyvtárközi (kapott)		77	99	18	2	20
irodalomkutatás				5	7	9

Nagykálló:

	1984	1985	1986	1987	1991	1997	1998	1999	2000	2001	2002
beiratkozott olvasó	34	49	47	73	50			59	78	90	89
kölcsönző	62	93	117	265		251	285	396	298	339	424
kölcsönzött dokumentum	74	98	163	296				741	680	680	784
helyben használat				8				104	101	98	121
könyvtárközi (küldött)				12	1						
könyvtárközi (kapott)		4	13	6	1						

3. melléklet: **A megye orvosi könyvtáraiba járó külföldi folyóiratok száma**
(Nyíregyháza nélkül):

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1993	1998
Kisvárdai	13	11	11	12	11	12	11	6	10
Mátészalkai	6	7	7	9	7	7	12	3	4
Fehérgyarmati	14	7	8	8	8	9	9	2	0
Vásárosnaményi	13	14	13	11	11	11	11	2	0
Nagykállói	2	5	5	6	6	6	6		
KÖJÁL	3	4	3	3	3	3	3		
Tiszavasvári		37	31	36		58	60		